

อำนาจอธิปไตยแนวพุทธ

ศ.พิเศษ อติศักดิ์ ทองบุญ, ราชบัณฑิต
ผู้เชี่ยวชาญด้านคัมภีร์พุทธศาสตร์
กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ความนำ

ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ โดยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ได้พระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับถาวร เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ศกนั้น แต่ก็มีกรปฏิวัติรัฐประหาร ยกเลิก และร่างรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่หลายครั้ง จนมาถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๒๔ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๐

ในมาตรา ๓ แห่งรัฐธรรมนูญฉบับนี้บัญญัติว่า “อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุข ทรงใช้อำนาจนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรีและศาล ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม”

อำนาจอธิปไตยที่ระบุไว้ในมาตรา ๓ แห่งรัฐธรรมนูญฉบับนี้ หมายถึง อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหารและอำนาจตุลาการ ที่พระมหากษัตริย์ทรงใช้ทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรีและศาล ตามลำดับ

รัฐธรรมนูญได้กำกับการใช้อำนาจอธิปไตยทั้ง ๓ ประการไว้ในวรรคที่ ๒ ของมาตรา ๓ นั้น ว่า รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กร ตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐ

ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตาม**หลักนิติธรรม** ซึ่งพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึงหลักพื้นฐานแห่งกฎหมาย

นอกจากนี้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังกำหนดหน้าที่ของชนชาวไทยเจ้าของอำนาจอธิปไตยไว้ในมาตรา ๗๐ ว่า “บุคคลมีหน้าที่พิทักษ์รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญนี้” และมาตรา ๗๑ ว่า “บุคคลมีหน้าที่ป้องกันประเทศ รักษาผลประโยชน์ของชาติและปฏิบัติตามกฎหมาย” เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญได้ให้หลักการและวิธีการในการใช้อำนาจอธิปไตยไว้อย่างรัดกุมแล้ว แต่ผลสัมฤทธิ์หรือความล้มเหลวขึ้นอยู่กับบุคคลเป็นสำคัญ เพราะปรากฏอยู่เสมอว่า กฎหมายจะดีวิเศษอย่างไร ถ้าบุคคลไม่ปฏิบัติตาม ก็ไม่เกิดผลดีใดๆ ตามที่หวังไว้ ด้วยเหตุนี้ การปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทย จึงไม่ค่อยประสบผลสัมฤทธิ์เท่าที่ควร

ลองมองดูหลักการทางพระพุทธศาสนาบ้าง พระพุทธเจ้าทรงสอนหลักอริยสัจ ๔ ในอริยสัจ ๔ โดยตรงเน้นที่บุคคลก่อน เมื่อบุคคลปฏิบัติได้แล้ว สังคม ประเทศชาติหรือส่วนรวมก็พลอยได้รับผลดีด้วย จึงขอเสนอการศึกษาวิเคราะห์อำนาจอธิปไตยตามแนวพระสูตรนี้

พระพุทธวจนะในอริยสัจ ๔^๑

พระพุทธเจ้าตรัสอริยสัจ ๔ แก่ภิกษุทั้งหลาย ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย อริยสัจ (ความเป็นใหญ่) ๓ ประการนี้

อริยสัจ ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. อัตตาริยสัจ (ความมีตนเป็นใหญ่)
๒. โลกาธิปไตย (ความมีโลกเป็นใหญ่)
๓. อัมมาริยสัจ (ความมีธรรมเป็นใหญ่)

^๑ อัง. ติก. (ไทย) ๒๐/๔๐/๒๐๑-๒๐๔.

อรรถาธิปไตย เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้อยู่ในป่าบ้าง อยู่ตามโคนต้นไม้บ้าง อยู่ในเรือนว่างบ้าง ย่อมเห็นประจักษ์ว่า ‘เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งความมีหรือความไม่มีเช่นนั้น อนึ่ง เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสครอบงำ ชื่อว่าถูกทุกข์ครอบงำ มีทุกข์อยู่ตรงหน้า ทำอย่างไร การทำที่สวดก้องทุกข์ทั้งลี้้นนี้จะพึงปรากฏ การที่เราละกามเช่นใดแล้วจึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เราพึงแสวงหากามเช่นนั้น หรือ กามที่เลวกว่านั้น นั้นไม่สมควรแก่เราเลย’

ภิกษุนั้นเห็นประจักษ์ว่า ‘ความเพียรที่เราเริ่มไว้แล้วจักไม่ย่อหย่อน สติที่ตั้งมั่นแล้วจักไม่เลอะเลือน กายที่สงบแล้วจักไม่กระสับกระส่าย จิตที่ตั้งมั่นแล้วจักมีอารมณ์แน่วแน่’ เธอทำตนเท่านั้นเป็นใหญ่ ละอกุศล บำเพ็ญกุศล ละกรรมที่มีโทษ บำเพ็ญกรรมที่ไม่มีโทษ รักษาตนให้บริสุทธิ์

ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า อรรถาธิปไตย

โลกาธิปไตย เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้อยู่ในป่าบ้าง อยู่ตามโคนต้นไม้บ้าง อยู่ในเรือนว่างบ้าง ย่อมเห็นประจักษ์ว่า ‘เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งฉิววิริย บิณฑบาต เสนาสนะ เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งความมีหรือความไม่มีเช่นนั้น อนึ่ง เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสครอบงำ ชื่อว่าถูกทุกข์ครอบงำ มีทุกข์อยู่ตรงหน้า ทำอย่างไร การทำที่สวดก้องทุกข์ทั้งลี้้นนี้จะพึงปรากฏ ก็เราบวชแล้วอย่างนี้ พึงคิดเรื่องกาม เรื่องปองร้าย เรื่องเบียดเบียน โลกสันนิวาส (การอยู่ร่วมกันของสัตว์โลก) นี้ใหญ่ ก็ในโลกล้านนิวาสใหญ่มีสมณพราหมณ์ผู้มีฤทธิ์ มีดาตัพย์ รู้จิตของบุคคลอื่น สมณพราหมณ์เหล่านั้นมองเห็นได้แม้จากที่ไกล แม้อยู่ใกล้ก็ไม่ปรากฏ รู้จิต (ของบุคคลอื่น) แม้ด้วยจิต (ของตน) สมณพราหมณ์แม้เหล่านั้นพึงรู้จักเราอย่างนี้ว่า ‘ท่านผู้เจริญทั้งหลายโปรดดูกุลบุตรนี้ เพราะมีศรัทธา เขาจึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เต็มไปด้วยบาปอกุศลธรรมอยู่ แม้เทวดาผู้มีฤทธิ์ มีดาตัพย์ รู้จิตของบุคคลอื่นก็มีอยู่ เทวดาเหล่านั้นย่อมปรากฏจากที่ไกลบ้าง เข้ามาใกล้แล้วกลับมองไม่เห็นบ้าง ย่อมรู้จักด้วยจิตบ้าง’ เทวดาแม้เหล่านั้นพึงรู้จักเราอย่างนี้ว่า ‘ท่านผู้

เจริญทั้งหลายโปรดดูกุศลบุตรนี้ เพราะมีศรัทธาเขาจึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เต็มไปด้วยบาปอกุศลธรรมอยู่’

ภิกษุเหล่านั้นเห็นประจักษ์ว่า ‘ความเพียรที่เราเริ่มไว้แล้วจักไม่ย่อหย่อน สติที่ตั้งมั่นแล้วจักไม่เลอะเลือน ภายที่สงบแล้วจักไม่กระสับกระส่าย จิตที่ตั้งมั่นแล้วจักมีอารมณ์แน่วแน่’ เธอทำโลกเท่านั้นให้เป็นใหญ่ ละอกุศล บำเพ็ญกุศล ละครกรรมที่มีโทษ บำเพ็ญกรรมที่ไม่มีโทษ รักษาตนให้บริสุทธิ์

ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า โลกาธิปไตย

ธัมมาธิปไตย เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้อยู่ในป่าบ้าง อยู่ตามโคนต้นไม้บ้าง อยู่ในเรือนว่างบ้าง ย่อมเห็นประจักษ์ว่า ‘เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งความมีหรือความไม่มีเช่นนั้น อนึ่ง เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และ อุปายาสครอบงำ ชื่อว่าถูกทุกข์ครอบงำ มีทุกข์อยู่ตรงหน้า ทำอย่างไร การทำที่สุดกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้จะพึงปรากฏ พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อันวินัยชนพึงรู้เฉพาะตน ก็เพื่อนพรหมจรรย์ผู้รู้เห็นอยู่ มีอยู่ การที่เราบวชในธรรมวินัยที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้วอย่างนี้ พึงเกียจคร้าน ประมาทอยู่นั้นไม่สมควรแก่เราเลย’

ภิกษุเหล่านั้นย่อมเห็นประจักษ์ว่า ‘ความเพียรที่เราเริ่มไว้แล้วจักไม่ย่อหย่อน สติที่ตั้งมั่นแล้วจักไม่เลอะเลือน ภายที่สงบแล้วจักไม่กระสับกระส่าย จิตที่ตั้งมั่นแล้วจักมีอารมณ์แน่วแน่’ เธอยกธรรมเท่านั้นให้เป็นใหญ่ ละอกุศล บำเพ็ญกุศล ละครกรรมที่มีโทษ บำเพ็ญกรรมที่ไม่มีโทษ รักษาตนให้บริสุทธิ์

ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ธัมมาธิปไตย

ภิกษุทั้งหลาย อาธิปไตย ๓ ประการนี้แล”

สรุปหลักอธิปไตยตามนัยอธิปไตยยสุตร

อธิปไตยตามนัยอธิปไตยยสุตร หมายถึง อำนาจของจิตหรือความคิดที่ถือเอาสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นใหญ่ หรือเป็นเหตุ เพื่อละชั่ว ทำดี ทำใจให้บริสุทธิ์ มีหลักการสำคัญดังนี้

๑. **อัตตอธิปไตย** ความมีตนเป็นใหญ่ ถือตนเป็นใหญ่ หมายถึง การยกตนเป็นเหตุเพื่อละชั่ว ทำดี ทำใจให้บริสุทธิ์

๒. **โลกอธิปไตย** ความมีโลกเป็นใหญ่ ถือโลกเป็นใหญ่ หมายถึง การยกความนิยมของชาวโลกเป็นเหตุเพื่อละชั่ว ทำดี ทำใจให้บริสุทธิ์

๓. **ธัมมาธิปไตย** หรือ **ธรรมอธิปไตย** ความมีธรรมเป็นใหญ่ ถือธรรมเป็นใหญ่ หมายถึง การยกความถูกต้อง ความเป็นจริงหรือความสมควรตามธรรม เป็นเหตุ เพื่อละชั่ว ทำดี ทำใจให้บริสุทธิ์

หลักอธิปไตยตามนัยอธิปไตยยสุตรนี้ พระพุทธองค์ทรงมุ่งหมายให้เป็นหลักการครองตนของพุทธบริษัท เพื่อบังคับตนให้ปฏิบัติธรรม ตั้งแต่ชั้นโลกียะ จนถึง โลกุตตระ คืออริยมรรค ๔ อริยผล ๔ และนิพพาน ที่เรียกว่า โลกุตตรธรรม ๙ แต่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการครองคนไว้ด้วย ดังจะนำมาเสนอพอเป็นตัวอย่างต่อไปนี้

การครองตนตามหลักอธิปไตย ๓

๑. **ตามหลักอัตตอธิปไตย** พระพุทธเจ้าทรงสอนให้เราใช้สติครองตน โดยถือตนเป็นใหญ่ เพราะไม่มีใครรู้จักตัวเราดีไปกว่าเรา การใช้สติครองตน คือ ให้อยู่อย่างมีสติ เมื่อมีเหตุการณ์หรือปัญหาใดๆ เกิดขึ้น คิดแก้ไขอย่างผู้มีสติ เช่น เมื่อมีแรงจูงใจให้ทำการทุจริตต่อหน้าที่ ถ้าเราถือหลักอัตตอธิปไตยของพระพุทธเจ้า เราต้องใช้สติพิจารณาว่า ขณะนี้เรากำลังทำงานเพื่อความเจริญก้าวหน้าในชีวิต ถ้าเราปล่อยตัวปล่อยใจไปตามแรงจูงใจเช่นนั้น อนาคตของเราจะเป็นเช่นไร ถ้าเราประสพภัยอันตรายใดๆ พ่อแม่ พี่น้อง ญาติฯ ครู อาจารย์ และผู้หวังดีต่อเราจะรู้สึกอย่างไร เมื่อคิดได้เช่นนี้แล้วตัดลึนใจไม่ทำตามแรงจูงใจนั้น และตั้งใจทำงานเพื่อให้บรรลุผลตามที่ตนเองและพ่อแม่หวังไว้ โดยไม่หวั่นไหวไปตามอารมณ์ชั่ววูบใดๆ

การปรารภตนและความหวังดีของบุคคลใกล้ชิดที่มีต่อตนเช่นนี้ ชื่อว่า การครองตนตามหลักอัตตาริบัติโดยของพระพุทธเจ้า

๒. ตามหลักโลกาธิปไตย พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ใช้ปัญญาครองตนโดย ถือโลกเป็นใหญ่ คือ ใช้ปัญญาพิจารณาคำติชมของมหาชนเป็นแนวปฏิบัติตามหลัก **ปรโตโมสะ** คือ ฟังเสียงภายนอก แล้วใช้**โยนิโสมนสิการ**พิจารณาดัดสนการกระทำของตนว่าถูก ผิดหรือดี เลว ประการใด เพราะความลับของผู้ทำบาปไม่มีในโลก (นตถิ โลเก วัโห นาม ปาปกมมํ ปกุกุพฺพโต) เมื่อเราทำกรรมใดๆ ลงไป ไม่ว่าดี หรือเลว ย่อมมีคนรู้เห็น เราทำดี คนทั้งหลายย่อมสรรเสริญ เราทำชั่ว คนทั้งหลายย่อมนิินทา พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า คนไม่ถูกนิินทาไม่มีในโลก (นตถิ โลเก อนินทิตโต)

การปรารภคำสรรเสริญและคำนิินทาของคนทั้งหลายแล้วกระทำความดี ไม่ทำความชั่วเช่นนี้ ชื่อว่า การครองตนตามหลักโลกาธิปไตยของพระพุทธเจ้า

๓. ตามหลักธัมมาธิปไตยหรือธรรมาธิปไตย พระพุทธเจ้าทรงสอนให้เราใช้พระธรรมครองตน โดยถือพระธรรมคือความถูกต้องเป็นใหญ่หรือเป็นหลักในการดำเนินชีวิตในการแก้ปัญหาต่างๆ เพราะเชื่อว่า ผู้ประพฤติธรรมเป็นปกติย่อมอยู่เป็นสุข (ธมฺมจारी สุขํ เสติ)

พระธรรมที่ควรนำมาใช้ในการครองตน คือ **หลักไตรสิกขา** คือ สภาธิ ปัญญา โดยเริ่มจากขั้นต้น คือ เบญจศีล เบญจธรรม เมื่อมีศีลสมบูรณ์แล้ว ขั้นต่อไปให้ฝึกการบริหารจิตโดยใช้สติกำหนดจิตให้คิดอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียวเป็นเวลานานจนเกิดสมาธิแล้วเริ่มเจริญปัญญาตามแบบสติปัฏฐาน ๔ พิจารณากำหนดรู้ความเป็นไปตามที่ปรากฏในปัจจุบันของกาย(เช่นลมหายใจ) เวทนา จิตและธรรมในตัวเรา หรือการเจริญปัญญาในขั้นสูง มุ่งให้ได้วิปัสสนาญาณ ๙ ได้แก่

๑. อุทฺยัพพยานูปัสสนาญาณ (อ่านว่า อุทะ ยับพฺยา นูปัดสะนา ยาน) ญาณตามเห็นความเกิดและความดับ คือ พิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและความดับไปของขั้น ๕ ที่เรียกสั้นๆ ว่า **นามรูป** จนเห็นชัดว่า นามเกิด รูปเกิด นามดับ รูปดับ ติดต่อกันตลอดเวลา จนได้ข้อสรุปว่า สิ่งทั้งปวงมีการเกิดขึ้นแล้วดับไปเป็นธรรมดา เช่น พิจารณาตามดูลมหายใจเข้าออก ลมหายใจเป็นรูปที่เกิดขึ้นแล้วดับไป ความรู้สึกถึงการเกิดขึ้นและดับไปของลมหายใจเป็น**นาม**

หรือพิจารณาการเดิน เริ่มที่อยากเดิน (นามเกิด) ทำให้เท้าเคลื่อนไหว (รูปเกิด) ตลอดเวลาที่เดิน จึงมีรูปและนามเกิด-ดับตลอดเวลา

๒. กังขานุปัสสนาญาณ (อ่านว่า พังคา นุปัตสะนา ยาน) ญาณตามเห็นความสลาย คือ เมื่อเห็นความเกิดความดับของขั้นที่ ๕ ตามญาณที่ ๑ แล้ว ในญาณนี้จะเพ่งดูในส่วนความดับอันเป็นจุดจบสิ้น ก็จะทำให้เห็นว่า ลังขารทั้งปวงล้วนจะต้องสลายไป ไม่มีสิ่งใดคงทนอยู่ได้

๓. ภัยตูปัญฐานญาณ (อ่านว่า พะยะตุ ปัตถานะ ยาน) ญาณตามเห็นลังขารปรากฏเป็นของน่ากลัว คือ เห็นต่อจากญาณที่ ๒ ว่า ลังขารทั้งปวง ไม่ว่าจะเข้าไปในภพภูมิใด ก็ปรากฏเป็นของน่ากลัว เพราะจะต้องสลายไปทั้งหมด

๔. อาทินวานุปัสสนาญาณ (อ่านว่า อาทินะวา นุปัตสะนา ยาน) ญาณตามเห็นโทษ คือ เห็นต่อจากญาณที่ ๓ ว่า ลังขารทั้งปวงเป็นโทษ เป็นสิ่งที่มีความบกพร่อง จะต้องระคนอยู่ด้วยทุกข์

๕. นิพพิทานุปัสสนาญาณ (อ่านว่า นิพพิทา นุปัตสะนา ยาน) ญาณตามเห็นโทษ คือ เห็นต่อจากญาณที่ ๔ ว่า ลังขารทั้งปวงที่มีโทษนั้น เป็นสิ่งน่าเบื่อหน่าย ไม่น่าเพลิดเพลินเพลิดเพลิน เจริญใจ จึงเกิดความเบื่อหน่าย

๖. มุญจิตุกัมยตาญาณ (อ่านว่า มุน จิ ตุ กำ มะยะตา ยาน) ญาณตามเห็นด้วยความปรารถนาจะพ้นไป คือ เห็นต่อจากญาณที่ ๕ ว่า เมื่อลังขารทั้งปวงน่าเบื่อหน่าย ไม่น่าเพลิดเพลินเพลิดเพลิน เจริญใจ ก็เกิดความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะพ้นไปจากลังขารเหล่านั้น

๗. ปฏิสังขานุปัสสนาญาณ (อ่านว่า ปะ ตี สังขา นุปัตสะนา ยาน) ญาณตามเห็นด้วยการพิจารณาหาทาง คือ เห็นต่อจากญาณที่ ๖ ว่า เมื่อปรารถนาจะพ้นไปจากลังขาร ก็กลับไปพิจารณาลังขารด้วยการกำหนดไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) เพื่อหาทางปลดเปลื้องออกไปให้พ้น

๘. สังขารุเปกขาญาณ (อ่านว่า สังขารุ เปกขา ยาน) ญาณมองเห็นสังขารโดยความเป็นกลาง คือ เมื่อพิจารณาสังขารต่อไปก็จะเกิดความรู้เห็นสภาวะของสังขารตามความเป็นจริงว่ามันมีความเป็นอยู่ มีความเป็นไปอย่างนั้นเอง จึงวางใจเป็นกลาง ไม่นิยมดีไม่ยินร้าย ในสังขารทั้งหลาย ต่อจากนั้นจะเห็นนิพพานเป็นสันติบท(ทางสงบ) ญาณจึงมุ่งไปสู่นิพพาน เลิกเกี่ยวข้องกับเกาะติดกับสังขาร

๙. สัจจานุโลมิกญาณ (อ่านว่า สัดจา นุโลมิกะ ยาน) ญาณที่คล้อยตามการหยั่งรู้ อริยสัจ คือ เมื่อวางใจเป็นกลางต่อสังขาร มุ่งตรงไปสู่นิพพานแล้ว ญาณที่คล้อยตามการ หยั่งรู้ อริยสัจ ๔ ก็เกิดขึ้นเป็นขั้นสุดท้ายของวิปัสสนาญาณ

ความรู้เรื่องวิปัสสนาญาณนี้อาจเข้าใจยากสำหรับผู้ไม่เคยฝึกการบริหารจิตและเจริญ ปัญญาอย่างจริงจังและต่อเนื่อง แต่สำหรับผู้สนใจฝึกภาคปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง จะเข้าใจดี และมีประโยชน์มาก เพราะนี่คือเป้าหมายของการบริหารจิตและเจริญปัญญา ซึ่งเป็นหลักการพัฒนา ตนให้พ้นทุกข์อย่างเด็ดขาด เป็นความดีที่สมบูรณ์

สรุปว่า ผู้ครองตนโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นแนวปฏิบัติ จะประสบสันติสุขอย่างแท้จริง ดังที่พระพุทธองค์ทรงสรุปไว้ในตอนท้ายของอาธิปไตยยสูตร ตอน หนึ่งว่า

ส่วนคนมีธรรมเป็นใหญ่ ควรประพฤติตามธรรม

มุณีผู้มีความบากบั่นอย่างจริงจัง ย่อมไม่เสื่อม

บุคคลใดมีความเพียร ช่มมาร (กิเลสมาร)

ครอบงำมัจจุราชผู้กำหนดชะตากรรมเสียได้

สัมพัทธ์ธรรมเป็นที่สิ้นความเกิด (นิพพาน)

บุคคลเช่นนั้นย่อมเป็นผู้รู้แจ้งโลก มีปัญญาดี

เป็นมุณี หมดความทะยานอยากในสิ่งทั้งปวง

การครองตนตามหลักอธิปไตย ๓

อธิปไตย ๓ ตามหลักการปกครอง มีความหมายและความนิยมใช้ต่างกับอธิปไตย ๓ ที่กล่าวมาแล้ว ดังนี้

๑. อัตตาริปไตย หมายถึง ระบอบการปกครองที่ผู้นำมีอำนาจเด็ดขาดและไม่ จำกัด เทียบได้กับระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

๒. โลกัทธิปไตย หมายถึง ระบอบการปกครองที่ผู้นำถือเสียงของปวงชนในประเทศเป็นใหญ่ เทียบได้กับประชาธิปไตย

๓. **ธัมมาธิปไตย** หรือ **ธรรมาธิปไตย** หมายถึง ระบอบการปกครองที่ผู้นำถือธรรมเป็นใหญ่

ในประเทศอินเดียในสมัยพุทธกาล มีระบอบการปกครองที่สำคัญอยู่ ๒ แบบ ได้แก่ แบบราชาธิปไตย คือ ระบอบการปกครองที่มีพระราชาเป็นใหญ่ เช่น ระบอบการปกครองของแคว้นมคธ แคว้นโกศล และแบบสามัคคีธรรม (หรือแบบสาธารณรัฐ) คือระบอบการปกครองที่ชนชั้นสูงคือวรรณะกษัตริย์ร่วมกันปกครอง เช่น ระบอบการปกครองของแคว้นวัชชี แคว้นมัลละ แคว้นลั๊กกะ

พระพุทธเจ้าทรงยกย่องการปกครองโดยธรรมของธรรมาธิปไตย กล่าวคือ ไม่ว่าจะปกครองแบบใด ถ้าผู้ปกครองเป็นผู้ทรงธรรม ปกครองประชาชนโดยธรรม ทรงเรียกว่าธรรมาธิปไตย แม้ปกครองแบบราชาธิปไตย ถ้าพระราชาเป็นผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชาปกครองโดยธรรม ก็ทรงยกย่องว่าเป็นการปกครองที่ดี เป็นธรรมาธิปไตย ดังที่ตรัสยกย่องพระราชาไว้ว่า **ราชา มุขี มนุสฺसानิ** : พระราชาเป็นประมุขของประชาชน และตรัสถึงการปกครองโดยธรรมของพระราชาผู้ทรงธรรมไว้ในจักกวัตตสูตร (พระไตรปิฎกเล่ม ๒๐) ความตอนหนึ่งว่า

พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชาในโลกนี้ ทรงอาศัยธรรม ลักการะธรรม เคารพธรรม นอบน้อมธรรม เชิดชูธรรม ยกย่องธรรม มีธรรมเป็นใหญ่ ทรงจัดการรักษา ป้องกัน และคุ้มครองชนภายใน (พระมหาลี พระราชโอรส พระราชธิดา) พวกกษัตริย์ (เมืองขึ้น) ผู้ตามเสด็จ กำลังพล (ทหาร) พรหมณ์ คหบดี ชาวนิคม ชาวชนบท สมณพราหมณ์ (นักบวช) สัตว์จำพวกเนื้อและสัตว์จำพวกนก โดยธรรม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงประกาศพระปฐมบรมราชโองการ ณ มหาสมามคม ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกว่า

“เราจะปกครองแผ่นดินโดยธรรม

เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”

ตลอดเวลาที่พระองค์ทรงครองราชย์มากกว่า ๖๐ ปี ย่อมเป็นที่ประจักษ์แก่มหาชนชาวสยามและชาวโลกว่า พระองค์ทรงเป็นธรรมราชา ทรงอาศัยธรรม ลักการะธรรม เคารพธรรม

นอบน้อมธรรม เคารพธรรม ยกย่องธรรม มีธรรมเป็นใหญ่ ทรงปกครองแผ่นดินโดยธรรมอย่างแท้จริง ทรงดำรงมั่นในทศพิธราชธรรม ราชสังคหัตถุธรรม พรหมวิหารธรรม สาราณียธรรม เป็นต้น ทรงแนะนำสั่งสอนประชาชนชาวไทยให้ประพฤติธรรม และปฏิบัติหน้าที่ของตนๆ โดยธรรมมาโดยตลอด เช่น ทรงแนะนำให้ดำรงตนและประกอบอาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แม้จะทรงใช้อำนาจอธิปไตย ๓ คืออำนาจนิติบัญญัติทางรัฐสภา อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี และอำนาจตุลาการทางศาลก็ตาม แต่เมื่อใดที่บ้านเมืองตกอยู่ในภาวะวิกฤตอันจะเป็นอันตรายร้ายแรงต่อประเทศชาติและประชาชน พระองค์ก็ทรงใช้พระราชอำนาจโดยธรรมเข้าระงับเหตุร้ายให้สงบระงับได้ด้วยดีตลอดมา

ตัวอย่างพระบรมราชโองการและพระราชดำรัสที่ทรงแนะนำพร่ำสอนประชาชนให้ประพฤติธรรมและปฏิบัติหน้าที่โดยธรรม เช่น

๑. พระราชดำรัสที่ตรัสตอบพระบรมราชวงศ์ คณะรัฐมนตรี ข้าราชการและประชาชนที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล ณ สีหบัญชร พระที่นั่งอนันตสมาคม เนื่องในงาน ๖๐ ปี แห่งการครองราชสมบัติ เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๙ มีความสำคัญ ดังนี้

“ข้าพเจ้ามีความยินดีเป็นอย่างยิ่ง ที่ได้มาอยู่ในท่ามกลางมหาสมาคม พร้อมพรั่งด้วยบุคคลจากทุกสถาบันในชาติ ตลอดจนประชาชนชาวไทย ขอขอบใจในคำอำนวยพรและการเฉลิมฉลองยิ่งใหญ่ ที่ทุกคนตั้งใจจัดให้ข้าพเจ้าเป็นพิเศษ ทั้งรัฐบาลได้จัดงานครั้งนี้ได้เรียบร้อยและงดงาม น้ำใจไมตรีของประชาชนชาวไทยที่ร่วมกันแสดงออกทั่วประเทศ รวมทั้งที่พร้อมเพรียงกันมาในวันนี้ นำปลาบปลื้มใจมาก เพราะแต่ละคนได้แสดงออกและตั้งใจมาด้วยความหวังดีจากใจจริง จึงขอขอบใจทุกๆ คน จิตใจที่เปี่ยมไปด้วยความปรารถนาดีและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของทุกคนทุกฝ่าย ทำให้ข้าพเจ้าเห็นแล้วมีกำลังใจมากขึ้น นึกถึงคุณธรรมซึ่งเป็นที่ตั้งของความรัก ความสามัคคี ที่ทำให้คนไทยเราสามารถร่วมมือร่วมใจกันรักษาและพัฒนาชาติบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อกันไปได้ตลอดรอดฝั่ง

ประการแรก คือ การที่ทุกคนคิด พูด ทำ ด้วยความเมตตา มุ่งดี มุ่งเจริญต่อกัน

ประการที่สอง คือ การที่แต่ละคนต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ประสานงาน ประสานประโยชน์กัน ให้งานที่ทำสำเร็จผล ทั้งแก่ตน แก่ผู้อื่น และแก่ประเทศชาติ

ประการที่สาม คือ การที่ทุกคนประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในความสุจริต ในกฎกติกา และในระเบียบแบบแผน โดยเท่าเทียมเสมอกัน

ประการที่สี่ คือ การที่ต่างคนต่างพยายามทำความคิดความเห็นของตนให้ถูกต้องเที่ยงตรง และมั่นคงอยู่ในเหตุผล

หากความคิด จิตใจ และการประพฤติปฏิบัติที่ลงรอยเดียวกันในทางที่ดี ที่เจริญนี้ยังมีพร้อมมูลในกาย ในใจของคนไทย ก็มั่นใจได้ว่า ประเทศชาติไทยจะดำรงมั่นคงอยู่ตลอดไปได้ จึงขอให้ท่านทั้งหลายในมหาสมณคัมภีร์ ทั้งประชาชนชาวไทยทุกหมู่เหล่า ได้รักษาจิตใจและคุณธรรมนี้ไว้ให้เหนียวแน่น และถ่ายทอดความคิดจิตใจนี้กันต่อไปอย่าให้ขาดสาย เพื่อให้ประเทศชาติของเราดำรงยืนยงอยู่ด้วยความร่มเย็นเป็นสุขทั้งในปัจจุบันและในภายหน้า...”

๒. พระราชดำรัสที่พระราชทานแก่ปวงชนชาวไทยในพระราชพิธีบวงสรวงสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวง เนื่องในพระราชพิธีสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี เมื่อวันที่ ๕ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๒๕ ความตอนหนึ่งว่า

“...คุณธรรมที่ทุกคนควรจะศึกษาและน้อมนำมาปฏิบัติ มีอยู่ ๔ ประการ **ประการแรก** คือ การรักษาความสัตย์ ความจริงใจต่อตัวเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม **ประการที่สอง** คือ การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเอง ให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัตย์ความดีนั้น **ประการที่สาม** คือ การอดทน อดกลั้น และอดออมที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัตย์สุจริต ไม่ว่าด้วยเหตุประการใด **ประการที่สี่** คือ การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

คุณธรรมสี่ประการนี้ ถ้าแต่ละคนพยายามปลุกฝังและบำรุงให้เจริญงอกงามขึ้นโดยทั่วกันแล้ว จะช่วยให้ประเทศชาติบังเกิดความสุข ความร่มเย็น และมีโอกาสที่จะปรับปรุงพัฒนาให้มั่นคงก้าวหน้าต่อไปได้ดังประสงค์”

๓. พระบรมราชาวาทที่พระราชทานแก่ข้าราชการพลเรือน เนื่องในโอกาสวันข้าราชการพลเรือน ปีพุทธศักราช ๒๕๒๖

ทำการงานสร้างเกียรติยศชื่อเสียงและความเจริญก้าวหน้า นอกจากจะต้องใช้วิชาความรู้ที่ดีแล้ว แต่ละคนยังต้องมีจิตใจที่มั่นคงในความสุจริตและมุ่งมั่นต่อความสำเร็จเป็นรากฐานรองรับ กับต้องอาศัยกุศโลบาย หรือวิธีการอันแยบคายในการประพฤติปฏิบัติเข้า

ประกอบอีกหลายประการ **ประการแรก** ได้แก่การสร้างศรัทธาความเชื่อถือในงานที่กระทำ ซึ่งเป็นพลังกำลังส่งเสริมให้เกิดความพอใจและความเพียรพยายามอย่างสำคัญ ในอันที่จะทำการงานให้บรรลุผลเลิศ **ประการที่สอง** ได้แก่การไม่ประมาทปัญญาความรู้ ความฉลาดสามารถ ทั้งของตนเองทั้งของผู้อื่น ซึ่งเป็นเครื่องช่วยทำงานได้ก้าวหน้ากว้างไกล **ประการที่สาม** ได้แก่การตามรักษาความจริงใจ ทั้งต่อผู้อื่นทั้งต่อตัวเอง ซึ่งเป็นเครื่องทำให้ไว้วางใจร่วมมือกัน และทำให้งานสำเร็จได้โดยราบรื่น **ประการที่สี่** ได้แก่การกำจัดจิตใจที่ต่ำทราม รวมทั้งสร้างเสริมความคิดจิตใจที่สะอาดเข้มแข็ง ซึ่งจะช่วยให้ฝึกฝนแต่ในการที่จะปฏิบัติดี ให้เกิดความก้าวหน้า **ประการที่ห้า** ได้แก่การรู้จักสงบใจ ซึ่งเป็นเครื่องช่วยให้ยังคิดได้ในเมื่อมีเหตุทำให้เกิดความหวั่นไหวฟุ้งซ่าน และสามารถพิจารณาแก้ไขปัญหาได้โดยถูกต้อง คุณสมบัติหรือคุณธรรมที่กล่าวแล้วทั้งที่เป็นส่วนรากฐาน ทั้งที่เป็นส่วนวิธีการ ต่างเป็นเหตุเป็นผลอาศัยกัน และเกื้อกูลส่งเสริมกันอยู่ทั้งหมด จะอาศัยเพียงข้อหนึ่งข้อใด หรือเพียงบางส่วนบางข้อมิได้ เพราะจะไม่ช่วยให้เกิดผล หรือได้ผลน้อย ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องพยายามอบรมสร้างเสริมให้บริบูรณ์ขึ้นแต่ละข้อ และทุกข้อ เมื่อคุณสมบัติดังกล่าวประชุมพร้อมกันขึ้นแล้ว จึงจะบังเกิดผลเลิศให้เกิดขึ้นสมบูรณ์บริบูรณ์ เป็นประโยชน์ช่วยตัวช่วยผู้อื่นได้อย่างแท้จริง

พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน

วันที่ ๑๕ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๒๖

๔. พระราชดำรัสที่พระราชทานในการเสด็จออกมหาสมาคม ในงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พุทธศักราช ๒๕๕๒ ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ในพระบรมมหาราชวัง เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๒ ความสำคัญว่า

“ขอขอบพระทัย และขอใจท่านทั้งหลายเป็นอย่างยิ่ง ที่มีไมตรีจิต พรั่งพร้อมกันมาให้พรวันเกิด ด้วยถ้อยคำที่เลือกสรรมาจากใจ ซึ่งปรารถนาดี มุ่งหมายให้ข้าพเจ้า มีความสุข ความสวัสดิ์โดยประการต่างๆ

ความสุขความสวัสดิ์ของข้าพเจ้า จะเกิดขึ้นได้ ก็ด้วยบ้านเมืองของเรา มีความเจริญมั่นคงเป็นปกติสุข ความเจริญมั่นคงนั้น จะสำเร็จผลเป็นจริงได้ ก็ด้วยทุกคน ทุกฝ่ายในชาติ มุ่งที่จะปฏิบัติหน้าที่ของตน ให้เต็มกำลัง ด้วยสติรู้ตัว ด้วยปัญญา รู้คิด และด้วยความสุจริตจริงใจ โดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ยิ่งกว่าส่วนอื่น

จึงขอให้ท่านทั้งหลายในที่นี้ ซึ่งมีตำแหน่งหน้าที่สำคัญ อยู่ในสถาบันหลักของประเทศ และชาวไทยทุกหมู่เหล่า ทำความเข้าใจในหน้าที่ของตน ให้กระจ่าง แล้วตั้งจิตตั้งใจให้เที่ยงตรงหนักแน่น ที่จะปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด เพื่อให้สำเร็จประโยชน์ส่วนรวมอันไพบูรณ์ คือชาติบ้านเมือง อันเป็นที่อยู่ ที่ทำกินของเรา มีความเจริญมั่นคงยั่งยืนไป

ขออำนาจแห่งคุณพระรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จงดุ่มครองรักษาท่าน ให้ปราศจากทุกข์ ปราศจากภัย และอำนวยสุขสิริสวัสดิ์ พิพัฒนามงคล ให้สัมฤทธิ์ แก่ท่านทั่วหน้ากัน”

พระบรมราชาวาท พระราชดำรัสที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่างนี้เป็นเครื่องชี้ให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า พระองค์เป็นพระธรรมราชา ทรงปกครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์แห่งมหาชนชาวสยามตลอดมา ถ้าประชาชนชาวสยามน้อมนำพระบรมราชาวาท และพระราชดำรัสที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ มาปฏิบัติให้เกิดผลทั้งในการครองตน ครองคนและครองงาน ตามนัยแห่งอธิปไตย ๓ ของพระพุทธเจ้า ประเทศชาติก็จะเจริญมั่นคง ประชาชนทั้งประเทศก็จะมีความสุขสงบทั่วหน้ากัน

สรุป

ประเทศไทยปกครองตามระบอบประชาธิปไตยมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ จนถึงบัดนี้คนไทยส่วนหนึ่ง ทั้งนักการเมือง นักวิชาการและประชาชน ยังไม่เข้าใจอย่างถ่องแท้ว่าประชาธิปไตยที่แท้จริงคืออะไร ที่ว่า “อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย” นั้น หมายความว่าอย่างไร แต่ละคนมีสิทธิและอำนาจหน้าที่ในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตยนั้นอย่างไร ข้อคำถามเหล่านี้ประมวลขึ้นจากการเรียกร้องประชาธิปไตยของคนไทยจำนวนหนึ่งซึ่งนัดชุมนุมกันอยู่ในขณะนี้

บทความนี้เขียนขึ้นเพื่อเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจอธิปไตย ที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ในอาธิปไตยยสูตร โปรดพิจารณาว่า ถ้าคนไทยทุกคนนำหลักอธิปไตย ๓ มาใช้เป็นหลักการครองตน และครองคนอย่างที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้ตลอดมา เชื่อว่า บ้านเมืองของเราจะเจริญมั่นคง ให้ความร่มเย็นเป็นสุขทั่วหล้า ชาวประชาภิเษก ไม่ต้องเรียกร้องจากใคร เพราะทุกคนนั่นเองเป็นผู้มีส่วนสร้างประชาธิปไตย

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. “จ๊กกัณฑ์สูตร” และ “อาธิปเตยยสูตร” ใน **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม ๒๐**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. **มนิเรกปุรณี (อรรถกถาอังคุตตรนิกาย ภาค ๒)**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๓.

สำนักงาน ก.พ.. **ตามรอยพระยุคลบาท**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๒.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐**. กรุงเทพมหานคร : สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๐.